

Gustave Flaubert: Bouvard a Pécuchet

Text: Gustave Flaubert
Český překlad: Věra Smetanová (dědicové c/o
DILIA, 1960)
Obrazový doprovod: Tomáš Přidal

(II)

Ta radost nazítří, když se probudili! Bouvard si zapálil dýmku, Pécuchet vtáhl šňupeček a oba prohlásili, že nikdy v životě jim to tak nechutnalo. Pak přistoupili k oknu, aby se rozhlédli po krajině.

Proti nim byla pole, napravo stodola a kostelní věž; a vlevo clona topolů.

Dvě hlavní stromořadí tvořila kříž a dělila zahradu na čtyři díly. aina byla vysázena na záhonech, z nichž se tu a tam tyčily zakrslé cypřiše a kuželovité zákrsky. Na jedné straně vedlo loubí až do besídky na kopečku; na druhé se pnuly kordóny po zdi; a vprostřed bylo mříží vidět do kraje. Za zdí byl sad, pak hustý habrový hájek; za plotem cestička.

Rozhlíželi se kolem, když šel po pěšince muž prošedivělých vlasů v černém svrchníku, přejížděje holí po tyčkách zahradní mříže. Stará služka jim řekla, že je to pan Vaucorbeil, lékař vyhlášený po celém okrese.

Ostatní panstvo: hrabě de Faverges, bývalý poslanec, proslulý svými kravíný; pan starosta Foureau, který prodává dřevo, sádku a všechno možné; pan notář Marescot; abbé Jeufroy a paní Bordinová, vdova, která žije z důchodu. A jí se říká Heřmanka po nebožtíkovi mužovi, který se jmenoval Heřman. Chodí posluhovat, ale ráda by vstoupila k pánům do služby. Přijali ji a odešli na svůj statek, vzdálený asi kilometr.

Když vstoupili do dvora, tatík Gouy, nájemce, nadával hlasitě nějakému chlapci; jeho žena seděla na stoličce, svírala mezi nohama krůtu a cpala ji moučnými šíškami. Muž měl nízké čelo, tenký nos, potouchlý pohled a široká

ramena. Žena byla velmi plavá, s lícemi posetými pihami a s tím prostoduchým výrazem, jaký vídáme u nevolníků na malovaných kostelních oknech.

V kuchyni visely od stropu otýpky konopí. Tři staré pušky byly stupňovitě zavěšeny nad vysokým krbem. Police plná kvítkované majoliky stála uprostřed stěny a tabulky ze zeleného skla vrhaly na cínové a měděné nádoby mdlé světlo.

Oba Pařížané si přáli usedlost prohlédnout, neboť ji viděli jen jednou, velmi letmo. Tatík Gouy a jeho manželka je provázeli a litanie nářků začaly. Všechny budovy od kolny až po vinopalnu potřebovaly opravit. Bylo by třeba postavit zvláštní domek pro sýrárnu, dát nové kování na ohrady, zvýšit zídky, vyhloubit rybníček a znova vysázet jabloně na všech třech dvorech.

Pak se šlo do polí; tatík Gouy je haněl. Spotřebují příliš hnoje a vození je drahé; věčně na nich bude kamení, louky zas otravuje býlí; a takové pomlouvání jeho vlastní půdy zkazilo Bouvardovi radost, že po ní kráčí.

Vrátili se domů úvozem, bukovým stromořadím. Z této strany se dům objevil z průčelí a s nádvořím. Byl omítnut bíle a žlutě lemován. Kolna a vinopalna, pekárna a dřevník tvořily po stranách dvě nižší křídla. Z kuchyně se šlo do malé jídelny. Pak byla dole předsín, druhá, větší jídelna a salon. Čtyři pokoje v prvním poschodí měly vchod z chodby, která byla obrácená do dvora. Pécuchet si jeden vybral pro své sbírky; v posledním měla být knihovna; a jak otvírali skříně, našli další knihy, ale nenapadlo je přečíst si názvy. Nejvíce spěchala zahrada.

Bouvard šel kolem habroví a objevil pod větvemi dámu ze sádry. Dvěma prsty nadzvedala sukni, kolena měla pokrčená, hlavu pootočenou, jako by se bála, že bude přistižena.

„Ó pardón, nedejte se vyrušit!“

A ten vtip je tak bavit, že jej dobře tři týdny opakovali dvacetkrát za den.

Chavignollští občané však si přáli je poznat: chodili se na ně dívat zahradní mříží. Natloukli na ni tedy prkna. Obyvatelé byli uraženi.

Aby se chránili před sluncem, nosil Bouvard na hlavě kapesník uvázaný do turbanu, Pécuchet svou čepici; a měl lou zástěru s kapsou uprostřed, v níž se pohazovaly zahradnické nůžky, šátek na krk a tabatěrka. S vykasanými rukávy, druh vedle druhu ryli, pleli, prořezávali, ukládali si úkoly, jedli v letu; ale kávu pili v besídce na kopečku, aby se potěšili vyhlídkou.

Když spatřili slimáka, přiblížili se k němu a rozdupali jej, šklebíce se koutkem úst, jako by louskali ořechy. Nevycházeli bez rýče a přetínali ponravy ve dví s takovou silou, že se ostří zarývalo na tři palce.

Aby se zbavili housenek, zuřivě tloukli tyčí do stromů.

Bouvard sadil doprostřed trávníku pivoňku a pod oblouky loubí rajska jablíčka, která měla viset jako lustry.

Pécuchet dal před kuchyní vyhloubit širokou jámu a rozdělil ji na tři oddíly, kde chtěl vyrábět tři druhy kompostu, z něhož poroste spousta věcí, jejichž zetlelé zbytky přinesou zas další úrodu a nové hnojivo, a tak dále do nekonečna, snil na kraji jámy, viděl v budoucnu hory ovoce, záplavy květin, moře zeleniny. Ale chyběl mu koňský trus, tak užitečný pro pařeníště. Rolníci ho neprodali, hostinští ho nedali. Konečně po mnohém shánění, nehledě na Bouvardův odpor, odhodil všečen stud a rozhodl se, že „půjde na kobylince sám“!

Právě při této práci oslovila ho jednou na silnici paní Bordinová. Uvítala ho a ptala se na jeho přítele. Černé oči té paní, velmi zářivé, třebaže malé, její ruměný obličej a její smělost (měla dokonce trochu knírek) Pécucheta zastrašily. Odpověděl krátce a otočil se zády. Bouvard tu nezdvořilost neschvaloval.

Pak nastaly ošklivé dny, sníh, velké mrazy. Usadili se v kuchyni a dělali latky; nebo chodili po pokojích, povídali si u krbu a dívali se, jak prší. Od poloviny postu cíhali na jaro a opakovali každé ráno: „Už to začíná!“ Ale jaro se zpozdlilo, i mírnili svou netrpělivost íkajíce: „Už to začne.“ Konečně jim vzešel hrášek. Urodilo se hodně chřestu. Réva byla slibná.

Vyznají-li se v zahradnictví, jistě by měli úspěchy i v zemědělství; a zmocnila se jich ctižádost hospodařit na vlastním statku. Když se poučí a budou si rozumně počínat, jistě to půjde.

Především je třeba se podívat, jak to dělají jiní; a sestavili dopis, kde žádali pana de Faverges o čest, aby směli navštívit jeho hospodářství. Hrabě jim hned určil schůzku.

Po hodině chůze došli na svah kopce, který se pne nad údolím Orny. Dole se křivolace vinula řeka. Tu a tam se tyčily červené pískovcové balvany a větší skály tvořily v dálce jakési útesy, které čnely nad krajinou, vlnící se zralým obilím. Naproti na druhém kopci byla zeleň tak bujná, že zakrývala domy.

Stromy, odlišující se od trávy temnějšími čarami, rozdělovaly svah v nestejně čtverce.

Náhle se objevilo celé panství. Taškami pokryté střechy ukazovaly, kde je statek. Zámek s bílým průčelím stál vpravo, za ním se les a trávník svažovaly až k řece, v níž se zrcadlila řada platanů.

Oba přátelé vkročili na pole, kde se sušila vojtěška. Ženy ve slaměných kloboucích, v kartounových šátcích nebo s papírovými stínítky shrabovaly seno, které zůstalo na poli; a na druhém konci pláně, u kupek, házely rychle otýpky na žebříňák, tažený třemi koňmi. Pan hrabě, doprovázen správcem, šel jim vstříc. Měl na sobě šaty z jemného barchetu, držel se zpříma, licousy mu trčely do stran a vypadal zároveň jako vysoký státní úředník i jako dandy. Tahy jeho tváře se nepohnuly, ani když mluvil.

Když si vyměnili několik zdvořilých slov, vyložil jim svůj systém, jak hospodařit s pícninami; seno v řádkách se obrací, ale neroztřásá; kupky musí být kuželovité a otýpky se vážou hned na místě, pak se dávají na hromadu po deseti. Anglická hrabačka se sem nehodí, louka je příliš nerovná pro takový stroj.

Děvčátko v krápech na bosých nohou, oblečeno v cáry, které nezakrývaly jeho tělíčko, dávalo ženám pít, nalévajíc mošt ze džbánu, který si opíralo o bok. Hrabě se ptal, čím je to dítě; nikdo nevěděl. Žnečky si je k sobě vzaly, aby jim posluhovalo při senoseči. Pokrčil rameny a při odchodu si postěžoval na nemravnost našeho venkova.

Bouvard vychvaloval jeho vojtěšku. Byla opravdu dost pěkná, přestože ji napadla kokotice; při slově kokotice vyvalili nastávající agronomové oči. Protože má mnoho dobytka, užívá travopoložného systému; je to ostatně dobrá příprava pro jiný osev, což nebývá vždy při pícninách kořenových.

„Myslím, že o tom nemůže být sporu.“

Bouvard a Pécuchet odpověděli jednohlasně:

„Ó, nemůže být sporu!“

Stáli u pole pečlivě zkyprněného: kůň, kterého vedl čeledín u huby, táhl široký truhlík na třech kolech. Sedm radlic dole upevněných vyorávalo rovnoběžné jemné rýhy, do nichž padala semena trubkami, sahajícími až k zemi.

„Zde,“ pravil hrab i řepu. Řepa je základem mého systému čtyřletého obdělávání pole.“

A začal předvádět secí stroj. Ale sluha pro něho přišel. Potřebovali ho v zámku.

Vystřídal ho správce, človíček lstivé tváře a podlízavých způsobů.

Odvedl „pány“ k jinému poli, kde čtrnáct ženců, hrud' rozhalenou a nohy rozkročené, sekalo žito. Kosy svištěly ve stéblech, která padala doprava. Každý opisoval před sebou široký půlkruh a všichni v jedné řadě postupovali současně. Oba Pařížané se obdivovali jejich pažím a pocítili téměř nábožnou úctu k žírnosti země.

Potom šli podél několika oranic. Smrákalo se, vrány se slétaly do brázd.

Potkali stádo. Ovce se popásaly a bylo slyšet jejich vytrvalé žvýkání. Ovčák seděl na kmeni stromu a pletl vlněnou punčochu, psa vedle sebe.

Správce pomohl Bouvardovi a Pécuchetovi přelézt po žebříčku živý plot a prošli dvěma ohradami, kde přežvykovaly krávy pod jabloněmi.

Všechny hospodářské budovy spolu souvisely a zabíraly tři strany dvora. Práce byla zmechanizována, měli tam turbínu, kterou poháněla voda z potoka, svedeného schválně z řečiště. Hnací řemeny běžely od jedné střechy ke druhé a uprostřed hnojiště pracovalo železné čerpadlo.

V ovčíně upozornil správce na malé otvory u země a v chlívcích pro vepře na důmyslná dvířka, která se samočinně zavírala.

Stodola by klenutá jako katedrála, cihlové oblouky spočívaly na kamenných zdech.

Aby pány pobavila, hodila služka slepicím pár hrstí ovsa. Hřídél lisu jim připadala obrovská a vylezli i do holubníku. Mlékárna je zvláště oslnila. Stačilo jen otočit kohoutky v rozích a dlaždice byly zaplaveny vodou; a jak jste vešli dovnitř, překvapil vás svěží chládek. Hnědé kameninové džbány vyrovnané na policích byly až po okraj plné mléka. V mēlčích krajáčích byla smetana. Hroudy másla ležely za sebou a z plechových věder, která právě postavili na zem, přetékala pěna. Ale klenotem statku byl kravín. Dřevěné mřížoví táhnoucí se po celé jeho délce rozdělovalo jej na dvě části: jedna pro dobytek, druhá pro obsluhu. Nebylo tam skoro vidět, protože všechny vikýře byly zavřené. Krávy uvázané na řetězech žraly a jejich těla vydechovala teplo, které

se hromadilo po nízkým stropem. Ale někdo zažehl světlo, pramínek vody se rázem rozlil stružkou vroubící žlaby. Rozlehlo se bučení; rohy chřestily jako hole. Všechny krávy prostrčily hlavy mřížemi a pomalu pily.

Těžká spřežení vjela do a hříbata zařehkala. V přízemí se rozžaly dvě tři lucerny a zase zmizely. Lidé z pole přešli kolem, vlekouce dřeváky po kamenech, a zvonilo se k večeri.

Oba návštěvníci odcházeli.

Byli nadšeni vším, co viděli; už se rozhodli. Hned večer vytáhli z knihovny čtyři svazky Polního hospodářství, objednali Gasparinovu příručku a předplatili si hospodářský časopis.

Aby mohli pohodlněji jezdit na trhy, koupili si dvoukolku a Bouvard ji řídil.

V modrých halenách, v širácích, v kamaších až po kolena a s koňarskými holemi v ruce obcházeli dobytek, vyptávali se sedláků a nechyběli na žádné hospodářské schůzi.

Brzy omrzeli tatíka Gouye svými radami, zavrhuje zvláště jeho způsob úhoření. Ale sedlák se držel starého zvyku. Vymlouvaje se na krupobití, žádal, aby mu odpustili jedno nájemné. Dávky neodváděl vůbec žádné. Jeho žena hned spustila křik, sotva se na nich něco po právu žádalo. Nakonec Bouvard prohlásil, že už nemíní obnovit nájem.

Od té chvíle šetřil tatík Gouy hnojem, nechal bujet pýr, vymrskal zemi a odešel s rozlícenou tváří plnou pomstychtivých úmyslů.

Bouvard se domníval, že dvacet tisíc franků, to je víc než čtyřnásobek nájemného, pro začátek stačí. Jeho pařížský notář je poslal.

Jejich hospodářství mělo patnáct hektarů sadů a luk, třiadvacet hektarů orné půdy a pět hektarů úhoru na kamenitém kopci, kterému se říkalo Vršíček.

Opatřili si všechno nezbytné nářadí, čtyři koně, dvanáct krav, šest vepřů, sto šedesát ovcí a jako čeled dva vozky, dvě ženy, ovčáka a velkého psa.

Aby měli peníze hned, prodali pícniiny: dostali zapláceno na ruku; zlato napoleonských dukátů vysázených na truhlu na oves zdálo se jim svítivější než jiné, zvláštní a lepší.

V listopadu dělali mošt. Bouvard poháněl koně a Pécuchet, stoje v kádi, míchal matoliny lopatou.

Sotva dechu popadali, jak utahovali šroub, vybírali kád' velkými sběračkami, dávali pozor na čepy, nosili těžké dřeváky a ohromně se bavili.

Vycházeli ze zásady, že obilí nikdy není dost, a zrušili téměř polovinu svých umělých luk; protože neměli hnojivo, používali pokrutin, které zahrabali nerozdrcené, takže úroda byla ubohá.

Příštího roku seli hodně hustě. Přišly bouřky. Klasy lehly.

Přesto se zuřivě drželi pěstování pšenice a usmyslili si, že odklidí z Vršíčku kamení. Košatina odvážela oblázky. Po celý rok, od rána do večera, za deště i slunce, věčně bylo vidět košatinku s týmž mužem a s týmž koněm šplhat nahoru, sjíždět a zas stoupat na kopec. Někdy za ní šel Bouvard a zastavoval se v půli svahu, aby si utřel čelo.

Nikomu nedůvěřovali, sami léčili dobytek, sami mu dávali projímadla a klystýry.

Došlo k povážlivým nepořádkům. Děvečka ze dvora otěhotněla. Najali manžele; hemžilo se tam dětmi, bratranci, sestřenicemi, strýci, švagrovými; celý houf žil na jejich útraty, i rozhodli se, že budou každý jednu noc spát na statku.

Ale večer byli smutní. Nečistá světnice se jim protivila a Heřmanka, která jim nosila jídlo, reptala při každé cestě. Každý ji šidil, kde mohl. Mlatci si cpali obilí do džbánů na pití. Pécuchet jednoho přistihl a křičel, vystrkuje ho za rameno ven:

„Mizero, jsi hanbou vesnice, která tě zrodila!“

Jeho osoba nebudila úctu. Dělal si také výčitky kvůli zahradě. Kdyby měla být v pořádku, musel by ji věnovat všechn svůj čas.

Bouvard by se mohl starat o statek. Promluvili si o tom a dohodli se, že to tak udělají.

První starostí bylo mít dobré pařeníště. Pécuchet si je dal postavit z cihel. Sám natřel rámy a v obavě před velkým sluncem zamazal křídou všechny poklopy. Když bral odnože, dělal to tak pečlivě, že s listy odstranil i špičky. Pak se pustil do štěpování. Zkusil několik druhů roubování, družení, kruhové roubování,

očkovaní, korunkové rouby, rouby anglické. S jakou opatrností přikládal roub na zářez, jak utahoval obvazky! masti na ně dal!

Dvakrát za den bral kořev a pohupoval jí nad rostlinami, jako by je nakuřoval kadidlem. Jak se pod jemným deštěm z konve zelenaly, zdálo se mu, že hasí vlastní žízeň a okřívá s nimi. Pak, podlehnuv opojení, strhl kropáč a lil rovnou z hrdla, plným proudem.

Na konci habří, nedaleko sádrové dámy, stál jakýsi srub z polenového dřeva. Pécuchet do něho ukládal náradí a trávil tam nádherné chvíle čištěním semínek, psaním štítků a rovnáním květináčů. Když si chtěl odpočinout, sedl si na bednu před dveřmi a promýšlel, jak co zkrášlit.

Dole u schodiště udělal dva kulaté záhony z muškátů; mezi cypřiše a kuželovité zákrsky nasázel slunečnice; a protože všechny záhony byly plné pryskyřníků a všechny aleje vysypané čerstvým pískem, zahrada oslňovala spoustou žlutých barev.

Ale pařeniště se hemžilo žízalami; přestože bylo pohnojeno zetlelým listím, pod natřenými rámy a zamalovanými poklopy rostly jen ubohoučké výhonky. Odnože se neujaly, rouby se odlepily, očka uschla, stromky měly běl v kořenech; pěstění ze semen dopadlo strašně. Vítr pro nic za nic lámal hůlky u fazolí. Jahodám škodil š těžký hnůj a rajským jablíčkům, že se jim neuštipovaly výhonky.

Nevydařil se mu květák ani lilek, ani brukev , ani řeřicha vodní, kterou chtěl vypěstovat ve škopku. Když nastala obleva, všechny artyčoky shnily. Jen zelí mu přineslo útěchu. Zvláště jedno budilo velké naděje. Mohutnělo, narůstalo a nakonec bylo zázračně veliké a naprosto nepoživatelné. Nic nevadí, Pécuchet byl rád, že má něco zvláštního.

Pak zkusil to, co mu připadalo vrcholem umění: pěstování melounů.

Zasel semena různých odrůd do misek plných kompostové prsti a zahrabal je do pařeniště. Pak postavil druhé pařeniště; a když se zapařilo, přesadil nejhezčí sazeničky a přikryl je poklopy. Všechna zaštipování dělal podle návodu dobrého zahradníka, nedotýkal se květů, nechal nasadit na plod, vybral na každém úponku jeden, uštípal ostatní, a jakmile byly velké jako ořech, vsunul pod ně prkýnko, aby nehnily od země. Kropil je, větral, kapesníkem utíral zamlžená skla, a když se objevily mraky, honem běžel pro rohože.

V noci proto ani nespál. Několikrát dokonce vstal; jen naboso a v kořili, jektaje zimou, řel přes celou zahradu, aby poklopy přikryl pokrývkou z vlastní postele. Melouny dozřály. Při prvním se Bouvard uřklíbl. Druhý nebyl lepší, třetí taky ne; pro každý si našel Pécuchet novou výmluvu, až poslední vyhodil oknem a prohlásil, ře to prostě nechápe.

Jak pěstoval různé druhy vedle sebe, směchaly se cukrové dýně s obyčejnými, baňatý portugal s vysokým mongolem, a protože sousedství rajských jablíček dovrřilo anarchii, výsledkem byli odporní mířenci, kteří chutnali jako tykev.

Tu se Pécuchet vrhl na květiny. Napsal Dumouchelovi o keře a semena, nakoupil do zásoby vřesovku a pustil se odvážně do díla.

Ale mučenku zasadil do stínu, macešky na výsluní, hyacinty zavalil hnojem, lilie zaléval, když odkvetly, rododendrony zničil přehnaným podvazováním, fuchsie vyháněl řelati a keřík granátových jablek upekl, jak jej zahříval v kuchyni u kamen.

Když se blížila zima, přikryl šípkové keře kornouty z papíru silně napuřtěného lojem: vypadalo to jako homole napíchané na tyčkách.

U jirín trčely tyče jako kůly a mezi těmi tyčemi bylo vidět pokroucené větve japonské sakury, která zůstávala stále stejná, ani nehynula, ani nerostla.

Když se nejvzácnějším stromům daří ve velkoměstských zahradách, musí přece růst i v Chavignolles; Pécuchet si opatřil indický řer askou růži a eukalyptus, který právě začal přicházet do módy. Vřechny jeho pokusy selhaly Pokaždé byl velmi udiven.

Bouvard, stejně jako on, narážel na překážky. Radili si navzájem, nahlédli do jedné knihy, otevřeli druhou, pak nevěděli, jak se rozhodnout, protože se názory jednotlivých autorů různily.

Tak třeba slín; Puvis ho doporučuje; Roretova příručka zavrhuje.

Pokud jde o sádru, Rieffel ani Rigaud se o ní nijak nadřšeně nevyslovují, ač máme příklad Franklinův.

Úhoření je podle Bouvarda středověký předsudek. Nicméně Leclerc uvádí příklady, kdy je téměř nevyhnutelné. Gasparin jmenuje jistého Lyoňana, který padesát let pěstoval obilniny na témže poli: to vyvrací teorii o střídavém osevu.

Tull klade větší důraz na orání než na hnojení; a major Beetson, ten zavrhuje i orání i hnojení!

Aby se vyznali, ní počasí, studovali mraky podle roztrídění Luke-Howardova. Pozorovali ty, co se protahují jako hřívy, jiné podobné ostrovům, další horám sněhu, a snažili se rozpoznat nimbostraty od cirusů, slohokupy od kupovité oblačnosti; tvary se měnily dřív, než určili jejich název.

Barometr je oklamal, teploměr nebyl nic platný, a tak použili prostředku, který za Ludvíka XV. vynalezl nějaký tourainský kněz. Pijavka v baňce měla vylézt nahoru, bude-li pršet, zůstat na dně, bude-li stále pěkné počasí, být neklidná, hrozila-li bouře. Ale počasí skoro vždycky odporovalo pijavici. Přidali k ní tři další. Každá se chovala docela jinak.

Po dlouhém uvažování uznal Bouvard, že se mýlil. Jeho statek potřebuje intenzivní systém hospodaření, i dal v sázku, co mu zbývalo na hotovosti, třicet tisíc franků. Podněcován Pécuchetem, byl také jako posedlý hnojením. Do kompostové jámy se cpalo všechno, nač přišel: větve, krev, střeva, peří. Užíval belgického roztoku, švýcarské hnojůvky, louhu, uzenáčů, chaluh, objednal si guáno, pokusil se je vyrábět a sleduje své zásady do krajnosti, netrpěl, aby moč přicházela nazmar; zrušil záchody. Lidé mu nosili do dvora zdechliny, kterými hnojl pole. Všude venku se válely zbytky mršin. A Bouvard se v tom hnilobném puchu usmíval. Pumpa postavená na káře stříkala močůvku na osení. Těm, kdo se tvářili znechuceně, říkal:

„Vždyť to je zlato! zlato!“

A litoval, že nemá ještě víc hnoje. Šťastné země, kde jsou přírodní jeskyně plné ptačího trusu!

Řepka byla slabá, oves průměrný a obilí se prodávalo velmi špatně, protože páchlo. Divné bylo, že Vršíček, kde konečně už nebylo kamení, rodil méně než jindy. Pokládal za vhodné obnovit hospodářské nářadí. Koupil Guillaumovy brány, Valcourův pluh, anglický secí stroj a velkou radlici Matyáše de Dombasle, ale čeledín ji haněl.

„Nauč se s ní zacházet!“

„Tak mi to ukažte.“

Pokoušel se o to, pletl se a venkovani se chechtali.

Ne a ne je donutit, aby uposlechli na zvonění. Stále za nimi křičel, běhal z místa na místo, dělal si poznámky do notesu, umlouval si schůzky, zapomínal na ně a v hlavě mu vířily nápady, jak zvelebit zemědělství. Měl v úmyslu pěstovat mák na opium a hlavně kozinec, který bude prodávat pod jménem „domácí kráva“.

Volům pouštěl žilou každých čtrnáct dní, aby mu rychleji tloustli.

Nezabil jediného vepře a cpal všechny soleným ovsem. Brzy byl prasečinec příliš malý. Na dvoře jich bylo plno, bořili plot a kousali lidi. Ve velkých vedrech dostalo pětadvacet ovcí motolici a za krátký čas pošly.

V témže týdnu chcípili tři voli následkem Bouvardova pouštění žilou.

Aby vyhubil ponravy, vymyslel si, že slepice zavře do klece na kolečkách, kterou dva muži strkali za pluhem; tím se jim samozřejmě polámaly pracky.

Z listů ožanky dělal pivo a dával je žencům místo moštu. Dostavily se střevní obtíže. Děti plakaly, ženy naříkaly a mužští zuřili. Všichni vyhrožovali, že odejdou, a Bouvard ustoupil.

Nicméně, aby je přesvědčil o neškodnosti svého nápoje, vypil před nimi několik lahví, pocítil nevolnost, ale zastíral své bolesti veselou náladou. Dal si dokonce tu břечku přivést domů. Pili ji večer s Pécuchetem a oba dva dělali, co mohli, aby jim zachutnala. A pak, přece ji nevylijí.

Když už byly Bouvardovy koliky příliš silné, šla Heřmanka pro doktora.

Byl to vážný muž s vypouklým čelem a hned nemocného postrašil. Pánovu úplavici jistě zavinilo to pivo, o kterém se mluví po celém kraji. Chtěl znát jeho složení a poháněl je vědeckými výrazy, krčce rameny. Pécuchet, který opatřil recept, byl rozmrzelý.

Přestože máčel zrní ve vápenné vodě nebezpečně dlouho, že vynechal podmínku, a plel bodláčí v nevhodnou dobu, měl Bouvard příštího roku krásnou úrodu pšenice. Usmyslel si, že ji bude sušit kvašením podle Clap-Mayerova holandského způsobu; to znamená, že ji dal posekat najednou a navršit do stohů, které se rozhodí, jakmile s nich začne unikat plyn, a budou se sušit na vzduchu; pak odešel Bouvard bez obav domů.

Nazítří, když večeřeli, uslyšeli od bučiny rachoc bnu. Heřmanka se vyšla podívat, co se děje; ale bubeník už byl daleko. Téměř vzápětí se silně

rozezvučel kostelní zvon.

Bouvarda a Pécucheta se zmocnila úzkost. Vstali a celí netrpěliví, aby se už dověděli, co se stalo, šli prostovlasí směrem k Chavignolles. Minuli stařenu. Nevěděla nic. Zastavili chlapce, který odpověděl:

„Myslím, že hoří!“

A buben rachotil dál, zvon zvučel silněji. Konečně došli k prvním chalupám. Kupec na ně volal zdaleka:

„Hoří u vás!“

Pécuchet se dal do klusu a křičel na Bouvarda, běžícího stejným krokem po jeho boku: „Ráz, dva, ráz dva!“ do taktu jako myslivci ve Vincennes.

Cesta, kterou se dali, neustále stoupala; svah jim zakrýval obzor. Doběhli nahoru na Vršíček; a naráz spatřili celou pohromu.

Všechny stohy plály ve večerním tichu jako sopky na holé pláni.

Kolem největšího bylo snad tři sta lidí; a pod velením starosty Foureaux, opásaného tříbarevnou šerpou, strhávali mužští bidly a háky slámu z vršků, aby zbytek zachránili.

Bouvard by byl ve spěchu málem porazil paní Bordinovou, která tam stála. Pak zahlédl jednoho z čeledínů a začal mu spílat, že mu nic nepřišel říci. Čeledín naopak utíkal z přemíry horlivosti nejdřív na radnici a do kostela, pak teprve k pánovi a vrátil se jinou cestou.

Bouvard ztrácel hlavu. Jeho čeleď se tlačila kolem něho, všichni mluvili najednou a on zakazoval strhávat stohy, úpěnlivě prosil, aby mu pomohli, aby opatřili vodu, aby zavolali hasiče.

„Copak nějaké máme?“ zvolal starosta.

„To je vaše vina!“ křikl na něho Bouvard.

Rozčílil se, říkal hrozné věci a všichni se divili trpělivosti pana Foureaux, známého přece svou surovostí, jak bylo vidět i na jeho silných rtech a buldočí čelisti.

Kolem stohů bylo tak horko, že už se k nim nikdo nemohl přiblížit. V hltavých plamenech se s praskotem svíjela sláma a obilná zrna šlehala lidem do tváře jako broky. Pak se stoh zřítil na zem a vzniklo obrovské ohniště, z něhož sršely jiskry; a měňavé odlesky se vlnily nad touto rudou plochou, chvíli místy rumělkově růžovou a jinde zas nahnědlou jako sedlá krev. Nastala noc, zvedl se vítr; kotouče dýmu zahalovaly dav. Po černém nebi se občas mihla jiskra vylétnuvší z ohně.

Bouvard hleděl na požár a tiše plakal. Oči se mu ztrácely pod opuchlými víčky a celý obličej bolestí jako by naběhl. Paní Bordinová, pohrávající si s trásněmi svého zeleného šálu, říkala mu „chudáčku“ a hleděla jej potěšit. Nedá se nic dělat, musí se s tím smířit.

Pécuchet neplakal. Velmi bledý, či spíš zsinalý, ústa otevřená a vlasy slepené studeným potem, stál stranou, hluboce zamyšlen. Ale farář, který se tu najednou objevil, řekl mu tichým, dobrotivým hlasem:

„Ach, to je neštěstí! Opravdu, je to zlé! Ujišťuji vás, že s vámi cítím...!“

Ostatní nepředstírali žádný zármutek. Rozprávěli, smáli se, ukazujíce rukou k plameni. Někdy stařík sebral hořící stébla a zapálil si jimi dýmku.

Děti křepčily kolem. Pak nějaký uličník vykřikl dokonce, že je to ohromná zábava.

„Ano, krásná zábava!“ odvětil Pécuchet, který ho zaslechl.

Oheň uhasínal, hromady se nížily a za hodinu zbyl už jen popel, který tvořil na pláni ohromné černé skvrny. Lidé se rozešli. Paní Bordinová a abbé Jeufroy doprovodili pány Bouvarda a Pécucheta až domů.

Cestou vdova roztomile vyčítala svému sousedovi jeho plachost a kněz vyjádřil svůj podiv, že až dosud neměl příležitost seznámit se s tak významným příslušníkem své farnosti.

Když osaměli, pátrali po příčině požáru, a místo aby uznali, jako všichni ostatní, že vlhká sláma se sama vzňala, měli podezření, že jde o pomstu. Asi ji nastrojil tatík Gouy nebo krtek. Před půl rokem Bouvard odmítl jeho služby, a dokonce tvrdil v kruhu několika lidí, že jeho činnost je zhoubná a že vláda by ji měla zakázat. Od té doby se ten člověk potuloval po okolí. Měl plnovous a jim připadal strašný, hlavně večer. Ležal na konci dvora a potrásal dlouhým bidlem ověšeným krtky.

Škoda byla značná; aby věděli, jak to s nimi vypadá, pořádal Pécuchet celý týden Bouvardovi účty, které mu připadaly jako „skutečný labyrint“. Když porovnával položky v zápisníku s korespondencí a s hlavní knihou, celou popsanou poznámkami a připomínkami tužkou, zjistil pravdu: žádné zboží na prodej, nikde žádná pohledávka a v pokladně nic. Kapitál vykazoval schodek třiatřicet tisíc franků.

Bouvard tomu nechtěl věřit a nejméně dvacetkrát to všechno přepočítali. Vždy došli k témuž závěru. Ještě dva roky takového rolničení a jmění bude pryč. Jediná pomoc byla prodej.

Aspoň s notářem je třeba se poradit. To byl krok příliš bolestný; Pécuchet jej vzal na sebe.

Podle mínění pana Marescota bude výhodnější nic neohlašovat. Promluví o statku s vážnými zájemci a počká na jejich nabídky.

„Výborně,“ řekl Bouvard, „máme aspoň ještě čas.“

Statek propachtuje, pak se uvidí.

„Nebudeme nešťastnější než dříve, ale musíme teď šetřit.“

Šetření Pécuchetovi vadilo kvůli zahradě. A po několika dnech řekl:

„Měli bychom věnovat výhradně pěstování stromů, ne pro zábavu, ale pro zisk. Hruška, která přijde na tři sou, prodá se někdy v hlavním městě za pět i šest franků! Zahradníci si vydělají na meruňkách pětadvacet tisíc liber renty! V Petrohradě se v zimě platí napoleonský dukát za hrozen! Je to výnosná věc, to uznáš! A co to stojí? Péci, hnůj a tu a tam přibrousit žabku!“

Tak rozplamenil Bouvardovu obraznost, že ihned hledali v knihách seznamy stromků, a když vybrali jména, která jim připadala čarovná, obrátili se na školkaře ve Falaise, jenž jim honem poslal tři sta štěpů, které už nemohl nikde udat.

Zavolali zámečníka, aby postavil sloupky ke stromkům, železníka, aby napjal dráty na špalíry, tesaře na podpěry. Tvary stromů byly předem nakresleny. Latě na zdi vypadaly jako svícny. Dva kůly na obou koncích každého záhonu napínaly vodorovně dráty; na štěpnici naznačovaly obruče tvary váz, jehlanů a pyramid, a kdo vešel do sadu, domníval se, že hledí na součástky neznámého stroje nebo na kostru ohňostroje.

Když byly vyhloubeny jámy, uřezali konce všech kořenů, dobrých nebo špatných, a zahrabali je do kompostu. Do půl roku mladé stromky uhynuly. Další objednávky u školkaře a nové dosazování do jam ještě hlubších. Protože déšť rozmočil půdu, štěpy se zabořily a stromky vylezly z půdy.

Když nastalo jaro, Pécuchet se pustil do prořezávání hrušní. Neřezal kolmé větve, šetřil rouby s pupenci; chtěl umíněně vpravit do pravého úhlu duchesky, které měly tvořit jednostranné kordóny, lámal je nebo bez milosti rval ven. U broskví si pletl hlavní výhonky s vedlejšími a s výhonky. Mezery i větve se objevovaly vždycky právě tam, kde být neměly, a za žádnou cenu se nedal z kordónu udělat pravidelný obdélník se šesti větvemi vpravo a šesti vlevo, nepočítaje v to dvě hlavní, aby celek tvořil krásnou rybí kostru.

Bouvard se snažil upravit meruňky; vzepřely se. Uřezal jim kmeny až u země; ani jeden už nevyrazil. Z třešní, které zakroužkoval, kapala pryskyřice. Nejprve přirezávali příliš dlouze, a tím se ničila očka na dolním konci; potom příliš krátce, a to zavinilo vlky; a často váhali, neboť neuměli rozeznat výhonky listnaté od výhonků plodonosných. Radovali se, že mají květy; ale když poznali svůj omyl, tři čtvrtiny jich otrhali, aby posílili ostatní.

V jednom kuse mluvili o míze a mízním pletivu, o špalírování, olamování, o sřezávání oček. Uprostřed jídelny měli v rámu seznam svých chovanců s číslem, které se opakovalo na dřevěné tabulce u paty stromu.

Vstávali za úsvitu a pracovali až do noci, se svazkem lýčí za pasem. Za chladných jarních jiter měl Bouvard pod halenou pletený kabátek, Pécuchet pod reznou zástěrou svůj starý redingot a lidé, kteří šli podél plotu, slyšeli je v mlze pokašlávat.

Občas vytáhl Pécuchet z kapsy příručku; studoval odstavec a s rýčem v druhé ruce stál přesně jako zahradník, který zdobí titulní list knihy. Ta podobnost mu dokonce velmi lichotila. Vzbudila v něm větší úctu k autorovi.

Bouvard trčel věčně na vysokém žebříku u pyramid. Jednou dostal závrať, neodvažoval se slézt a volal na Pécucheta, aby mu pomohl.

Konečně se objevily hrušky; a v sadě byly švestky. Tu použili proti ptákům všech doporučených lstí. Ale střepinky skla se třpytily, div že nepřišli o oči, klapačka větrného mlýnu je v noci budila a vrabci sedali na strašáka. Udělali druhého, pak třetího, každého ustrojili jinak, všechno marné.

Přesto mohli doufat, že něco sklídí. Pécuchet právě odevzdal seznam ovoce Bouvardovi, když najednou zaduněl hrom a spustil se liják, těžký a prudký. Náporu větru se opíraly o celé plochy kordónů, podpěry se kácely jedna po druhé, a jak se nebohé sestříhané stromky otrásaly, hrušky na jednotlivých větvích na sebe narážely.

Pécucheta zastihl liják venku, uchýlil se do srubu. Bouvard byl v kuchyni. A před jejich očima vířily kolem úlomky dřeva, větve, tašky; a ženy námořníků, které hleděly na moře na pobřeží deset mil odtud, neměly pohled napjatější a srdce sevřenější. Pak najednou se podpěry a tyče předních kordónů i s podpěrami skácely na záhony.

Ten obraz, když šli na obhlídku! Třešně a švestky pokrývaly trávu mezi tajícími kroupami. Máslovky byly pryč, i solanky a „triumf jordoigneský“. Na jabloních zůstalo sotva několik renet; a dvanáct prsů Venušiných, celá úroda broskví, se válelo v loužích u vyvrácených zimozrázů.

Po večeři – jedli velmi málo – řekl Pécuchet mírně: „Neměli bychom se podívat do statku, jestli se tam něco nestalo?“

„To tak, abychom viděli další spoušť!“

„Možná, protože osud nám opravdu nepřeje.“

A naříkali na Prozřetelnost a na přírodu.

Bouvard, s loktem na stole, vyražel svůj slabounký sykot, a protože jedna bolest připomíná druhou, rozpomněl se na své staré zemědělské plány, zvláště na škrobárnu a nový způsob výroby sýrů.

Pécuchet hlasitě vzdychl; a nacpává si chřípí šňupečky tabáku, uvažoval, že kdyby byl osud chtěl, mohl být dnes členem zemědělské společnosti, skvíť se na výstavách a být citován v novinách.

Bouvard se rozhlédl posmutnělými očima.

„Na mou duši, mám chuť se toho všeho zbavit a usadit se jinde!“

„Jak chceš,“ odpověděl Pécuchet.

A po chvíli:

„Odborníci doporučují odstranit každou přímou míznicí. Míza pak nemůže dobře probíhat a strom tím trpí. Aby se mu dobře dařilo, neměl by mít žádné plody. Přesto ty stromy, které se neprořezávají a nikdy nehnojí, nesou ovoce, sice menší, to je pravda, ale chutnější. Rád bych věděl proč! A nejenže si každý druh žádá vlastní péči, ale dokonce každý jednotlivý strom, podle podnebí, teploty a spousty jiných věcí! Jakým pravidlem se pak řídit? A jakou máme naději na úspěch nebo na výnos?“ Bouvard mu odpověděl: „V Gasparinovi se dočteš, že výnos nemůže převýšit desetinu kapitálu. Pak by bylo lepší uložit kapitál do banky. Za patnáct let by úroky vynesly jednou tolik, a bylo by to bez zlobení.“

Pécuchet sklonil hlavu.

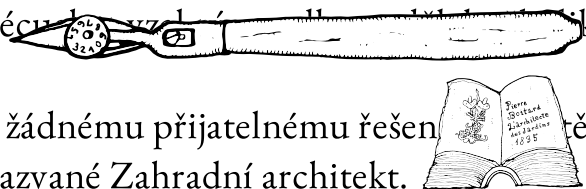
„Třeba je celé štěpařství jen podvod!“

„Jako zemědělství,“ dodal Bouvard.

Pak si vyčítali, že byli příliš ctižádostiví, a rozhodli se, že napříště budou šetřit silami i penězi. Občasné prostřihání sadu postačí. Dvojité kordóny zrušili a uschlé nebo vyvrácené stromy nebudou už vysazovat; vzniknou však ošklivé mezery, ledaže by pokáceli i ty stromy, které dosud stály. Co dělat?

Pécuchet mu řekl: „Nemůžu ti nic nakreslit.“

Bouvard mu radil. Nedospěli k žádnému přijatelnému řešení. Přestí, že našli v knihovně Boitardovo dílo nazvané Zahradní architekt.

Autor dělí zahrady v nesčíslné množství druhů. Především je druh melancholický a romantický, který se vyznačuje slaměnkami, zříceninami, hroby a „votivním obrazem Panny Marie na místě, kde šlechtic padl pod nožem vraha“. Druh strašidelný tvoříme pomocí převislých balvanů, roztříštěných stromů, vypálených chatrčí; druh exotický tím, že zasadíme kaktus nopálový, „aby budil vzpomínky v člověku z kolonií nebo v cestovateli“. Druh vážný má být chrámem filozofie jako Ermenonville. Obelisky a vítězné oblouky jsou znakem druhu vznešeného; mech a jeskyně druhu tajemného; jezero druhu snivého. Je i druh fantastický, jehož nejkrásnější ukázkou byla kdysi virtemberská zahrada – neboť jste tam postupně spatřili kance, poustevníka, několik náhrobků a loďku, která sama odrazila od břehu, aby vás zavezla do altánku, kde vás postříkaly vodotrysky, když jste si sedli na pohovku.

Při vyhlídce na takové divy zmocnila se Boucarda a Pécucheta zrovna závrať. Fantastický druh byl podle jejich soudu vyhrazen knížatům. Chrám filozofie by jen překážel. Votivní obraz Madony by neměl smysl, protože tu nikoho nezavraždili; a pro lidi z kolonií a cestovatele nemohou nic udělat, protože americké rostliny jsou příliš drahé. Ale skály byly dostupné, i roztráštěné stromy, slaměnky a mech; proto si po mnoha pokusech a s rostoucím nadšením vytvořili za pomoci jediného podomka a za nepatrný obnos sídlo, jemuž nebylo rovno v celém okrese.

Průseky v habroví bylo vidět hájek s cestičkami křivolakými jako v bludišti. Ve zdi za kordóny chtěli udělat oblouk, odkud by se otvíral průhled do celé zahrady. Ale protože se oblouk nemohl udržet, vznikl z toho ohromný průlom se sutinami na zemi.

Obětovali chřest a postavili tam etruský hrob, to je šest stop vysoký čtverhran z černé sádry, který vypadal jako bouda pro psa. Čtyři jedličky stály v rozích pomníku, na který měla přijít urna a ozdobný nápis.

Ve druhé části zelinářské zahrady klenul jakési Rialto přes vodní nádrž, jejíž kraje byly obloženy škebličkami. Voda se vpíjela do země, ale to nevadí! Utvoří se tam jíl a dno bude nepropustné.

Srub byl proměněn ve venkovskou chaloupku pomocí barevných skel.

Na kopečku s besídkou neslo šest otesaných stromů plechový oblouk ohnutý v rozích a celek představoval čínskou pagodu.

Vypravili se ke břehům Orny vybrat si žulové balvany, roztloukli je, očíslovali, sami si je odvezli na káře, pak jednotlivé kousky spojili cementem a navršili na hromadu; a uprostřed trávníku se tyčila skála podobná obrovité bramboře.

K dokonalému souladu cosi chybělo. Porazili největší lípu z habří (ostatně ze tří čtvrtin suchou) a položili ji po celé délce zahrady tak, aby se zdálo, že ji přinesl příval nebo porazil blesk.

Když byl s tou dřinou hotov, zvolal Bouvard stoje na schodech před domem:

„Odtud je líp vidět!“

„Líp vidět,“ zaznělo vzduchem.

Pécuchet odpověděl:

„Už tam jdu!“

„Tam jdu!“

„Slyšíš, ozvěna!“

„Ozvěna!“

Dokud lípa stála, ozvěna nemohla vzniknout, teď jí napomáhala pagoda stojící proti stodole, jejíž lomenice přečnívala habří.

Aby ozvěny užili, vykřikovali žertovná slova; Bouvard řval slova rozpustilá, nemravná.

Byl několikrát ve Falaise pod záminkou, že má dostat peníze, a vracel se odtamtud vždy s balíčky, které zamykal do prádelníku. Pécuchet se jednou ráno vydal do Bretteville a vrátil se domů hodně pozdě, s košíkem, který schoval pod postel.

Když se nazítří Bouvard probudil, byl překvapen. První dva tisy velkého stromořadí, které ještě večer byly kulovité, měly tvar pávů a roh s dvěma porcelánovými knoflíky představoval zobák a oči. Pécuchet vstal již ze šera a chvěje se, že bude spatřen, ořezal oba stromy podle rozměrů páva, jak mu je poslal Dumouchel.

Ostatní tisy stojící za nimi byly již půl roku upraveny; napodobovaly víceméně pyramidy, krychle, válce, jeleny nebo křesla, ale pávům se nevyrovnalo nic. Bouvard to uznal a nešetřil chválu.

Pod záminkou, že zapomněl rýč , zavlekl svého druha do bludiště, neboť využil Pécuchetovy nepřítomnosti, aby také sám stvořil něco nádherného.

Branka do polí byla pokrytá vrstvou sádry a na ní bylo krásně vedle sebe seřazeno pět set hlaviček k dýmčím, na nichž byli zobrazeni Abd-el-Kaderové, černoši, nahé ženy, koňská kopyta a lebky.

„Dovedeš si představit, jak jsem byl nedočkavý!“

„To si myslím!“

A byli tak dojata, že se políbili.

Jako všichni umělci, i oni potřebovali slyšet chválu, a Bouvarda napadlo uspořádat slavnostní večeři.

„Dej pozor!“ varoval ho Pécuchet. „Jak si začneš se zvaním, je zle!“

Nicméně věc byla rozhodnuta.

Od té doby, co žili v kraji, drželi se v ústraní. Z touhy poznat je přijal jejich pozvání každý kromě hraběte de Faverges, který musel do hlavního města za úředními záležitostmi. Obrátili se na pana Hurela, jeho pravou ruku.

Hostinský Beljambe, bývalý vrchní kuchař v Lisieux, měl připravit některá jídla. Půjčil číšníka. Heřmanka přibrala děvečku. Marjánka, služebná paní Bordinové, přijde také. Už od čtyř hodin byla mříž dokořán otevřena a oba majitelé, plni netrpělivosti, očekávali hosty.

Hurel se zastavil pod buky, aby si upravil redingot. Pak se objevil farář v nové sutaně a za chvíli pan Foureau v sametové vestě. Lékař vedl pod paží svou ženu; šla těžce a chránila se slunečníkem. Za nimi vlála záplava růžových stuh; to byl čepec paní Bordinové, oblečené v krásné hedvábné šaty barvy holubičí šedě. Zlatý řetěz od hodinek se jí houpal na prsou a prsteny jí zářily na obou rukou navlečených do černých rukaviček bez prstů. Nakonec přišel notář s panama kloboukem a monoklem, neboť vážný úřad v něm neutlumil šviháka.

Salon byl navoskován, že se tam nedalo stát. Osm křesel potažených utrechtským sametem stálo podél zdi; na kulatém stolku uprostřed byla skříňka na likéry a nad krbem visel portrét Bouvardova otce. Zčernalá místa na světle vystupovala, a tak se zdálo, že se ústa šklebí a oči šilhají; krom toho trochu plísňě na lícních kostech zdůrazňovalo mohutnost licousů. Hosté usoudili, že je podobný synovi, a paní Bordinová dodala, hledíc na Bouvarda, že to musel být velmi krásný muž. Po hodině čekání Pécuchet oznámil, že mohou přejít do jídelny.

Bílé kalikové záclony s červeným okrajem byly úplně zatažené, právě tak jako v salonu, a slunce pronikajíc plátnem vrhalo plavé světlo na táflování, jehož jedinou ozdobou byl barometr.

Bouvard si posadil obě dámy k sobě; Pécuchet starostu po své levici, faráře po pravici; a začalo se ústřicemi. Páchly bahnem. Bouvard byl zoufalý, omlouval se a Pécuchet vstal a šel do kuchyně vyčinit Beljambovi.

Při prvním chodu, který se skládal z kambaly zapékané v listovém těstíčku a zadělávaných holubů, točil se hovor kolem výroby moštů.

Pak se přešlo k lehce stravitelným a těžce stravitelným jídlům. Hlavní slovo měl ovšem doktor. Posuzoval věci skepticky jako člověk, který nahlédl na dno všech věd, přesto však nesnesl ani půl slova odporu.

K svíčkové se podávalo burgundské. Bylo kalné. Bouvard přičítal tu náhodu špatně vypláchnuté lahvi a dal ochutnat ze tří dalších; nebyly o nic lepší. Pak nalil svatojuliánské, samozřejmě příliš mladé, a všichni hosté zmlkli. Hurel se bez přestání usmíval; těžké kroky číšníka duněly po dlaždicích.

Paní Vaucorbeilová, zavalitá a nevrlá (byla v nejvyšším stupni těhotenství), mlčela jako ryba. Bouvard nevěděl, o čem s ní mluvit, a zmínil se proto o divadle v Caen.

„Má žena nechodí nikdy do divadla,“ odvětil doktor.

Pan Marescot, dokud bydlil v Paříži, chodil výhradně na opery.

„Já,“ řekl Bouvard, „jsem si občas dopřál křeslo ve vaudevillu, abych si poslechl nějaké vtipy!“

Foureau se ptal paní Bordinové, má-li ráda vtipy.

„Přijde na to jaké,“ odpověděla.

Starosta ji škádlil. A ona mu žerty oplácela. Pak ještě poradila, jak se mají správně nakládat okurky. Každý věděl, jaká je dobrá hospodyně a že má výborně vedený statek.

Foureau se obrátil na Bouvarda s dotazem:

„Nemáte v úmyslu ten svůj prodat?“

„Bože, zatím ani sám nevím...“

„Cože, ani Écalles?“ pokračoval notář. „To by se vám hodilo, paní Bordinová.“

Vdova namítla upejpavě:

„Pan Bouvard by měl příliš velké požadavky.“

„Třeba by se dal obměkčit.“

„Nebudu to zkoušet.“

„Nu, co kdybyste mu dala hubičku?“

„Zkusme to přece,“ řekl Bouvard.

A políbil ji na obě tváře za potlesku společnosti.

Hned vzápětí otevřeli šampaňské a bouchání zátek zdvojnásobilo veselí. Pécuchet dal znamení, záclony se rozhrnuly a objevila se zahrada.

Za soumraku to působilo děsivě. Skála se tyčila nad trávnickem jako hora, náhrobek tvořil krychli uprostřed špenátu, benátský most zas jakýsi lomený oblouk nad fazolemi a bouda vzadu velkou černou skvrnu, protože osvětlili slaměnou střechu, aby vypadala poetičtěji. Tisy ve tvaru jelenů nebo křesel šly za sebou až k poraženému stromu, který se táhl zahradou od habroví napříč až k loubí, kde visela rajská jablčka jako krápníky. Tu a tam se pyšnila slunečnice svým žlutým kotoučem. Č pagoda červeně natřená vypadala na kopečku jako maják. Zobáky pávů, na které dopadalo slunce, odrážely třpyt a za mříží už bez prken táhla se plochá krajina až k obzoru.

Bouvard a Pécuchet pocítili při údivu svých hostů skutečnou radost.

Paní Bordinová obdivovala hlavně pávy; ale nikdo neoceníl náhrobek ani zapálenou boudu a zřícenou zeď. Potom všichni po řadě přešli můstek. Bouvard a Pécuchet vozili vodu celé dopoledne, aby naplnili nádržku. Unikla špatně spojenými kameny a dno se pokrylo bahnem.

Při procházce dovolili si hosté kritizovat.

„Na vašem místě bych udělal tohle. Hrášek je zpožděný. Tamten kout, upřímně řečeno, není čistý. Když budete takhle prořezávat, nebudete mít ovoce nikdy.“

Bouvardovi nezbývalo než říci, že mu na ovoci nesejde.

A protože šli zrovna kolem habří, řekl lišácky:

„Ó, tady jsme někoho vyrušili, račte prominout!“

Vtip neměl ohlas. Sádrou paní všichni znali.

Po několika oklikách v bludišti došli konečně k brance s dýmkami. Užaslé pohledy se křížily. Bouvard pozoroval tváře svých hostů a dychtil po jejich mínění: „Co tomu říkáte?“

Paní Bordinová vybuchla ve smích. A ostatní hned po ní, pan farář vyrážel jakési kdákání, Hurel kašlal, doktor až plakal, jeho ženu popadla nervová křeč a Foureau, člověk bez ostychu, si vyloupil jednoho Abd-el-Kadera a strčil ho do kapsy na památku.

Když vyšli z habroví, chtěl Bouvard společnost překvapit ozvěnou a vykřikl ze všech sil:

„Služebník, mé dámy!“

Nic! Žádná ozvěna. To proto, že opravili stodolu a lomenice i krov byly strženy.

Káva se podávala na kopečku a pánové se právě chystali na partii koulí, když spatřili naproti za plotem muže, který se na ně díval.

Byl hubený a opálený, v červených roztrhaných kalhotách, modrém kabátu bez košile, černé vousy přistřižené do kartáče; pronesl chraplavým hlasem:

„Dejte mi napít!“

Starosta a abbé Jeufroy jej okamžitě poznali. Byl to bývalý truhlář z Chavignolles.

„Hej, Gorju! Jděte odtud!“ řekl pan Foureau. „Přece nebudete žebrot.“

„Já a žebrot!“ vykřikl muž podrážděně. „Sedm let jsem válčil v Africe. Teď mě pustili z nemocnice. Není práce! Mám snad vraždit? Aby hrom do toho!“ Jeho hněv opadl sám sebou a muž si prohlížel měšťáky se zádumčivým a posměšným výrazem, stojí tam s rukama v bok. Únava z táboření pod širým nebem, absint a horečky, celý ten ubohý a zhýralý život se odrážel v jeho kalných očích. Bledé rty se chvěly a obnažovaly mu dásně. Šíré nachové nebe ho obestíralo krvavou září a to, jak tam tak tvrdošíjně stál, budilo hrůzu.

Bouvard, aby tomu udělal konec, šel pro nedopitou lahev. Tulák ji hltavě vyprázdnil, pak zmizel v ovesném poli, mávaje rukama.

Pana Bouvarda potom pokáráli. Taková povolnost jen podporuje nepořádek. Ale Bouvard, podrážděn neúspěchem své zahrady, začal hájit lid; všichni mluvili najednou. Foureau chválil vládu. Hurel uznával na světě jen vlastnictví půdy. Abbé Jeufroy si stěžoval, že náboženství nemá ochrany. Pécuchet brojil proti daním.

Paní Bordinová vykřikovala v přestávkách:

„Já ze všeho nejvíc nenávidím republiku!“

Doktor prohlásil, že je pro pokrok:

„Vždyť přece, pane, reformy jsou nutné.“

„Možná!“ odvětil Foureau, „ale všechny tyhle výmysly škodí obchodům.“

„Já na obchody kašlu!“ vykřikl Pécuchet.

Vaucorbeil pokračoval:

„Dejte nám aspoň výkonné právo.“

Bouvard nešel tak daleko.

„To je váš názor?“ pokračoval doktor. „Už jsem vás prohlédl! Dobrou noc! a přeji vám potopu, abyste se v té své nádržce mohl plavit.“

„Já také již půjdu,“ řekl po chvíli pan Foureau.

A ukazuje na kapsu, kam si strčil Abd-el-Kadera:

„Až budu potřebovat další, přijdu zas.“

Než odešel, sdělil farář nesměle Pécuchetovi, že tu napodobeninu hrobu mezi zeleninou nepokládá za vhodnou. Hurel se při odchodu z místnosti hluboce uklonil. Pan Marescot se ztratil hned po zákusku.

Paní Bordinová začala znovu podrobnosti o svých okurkách, slíbila další předpis na švestky v lihu a ještě se třikrát prošla velkým stromořadím; ale když šla kolem lípy, zachytila se o ni krajem sukně a zaslechli, jak zabručela:

„Bože, tak pitomě sem položit strom!“

Oba hostitelé ulevovali svému hněvu v besídce až do půlnoci.

Ovšem, obědu se dalo tu a tam něco vytknout; a přesto se hosti cpali jako lidojedi, což je důkaz, že nebyl tak špatný. A zahradu jim tak pohaněli jen z nejčernější závisti; oba se zlobili:

„Hm, tak v nádržce není voda! Jen strpení, ještě tam uvidí labuť a ryby!“

„Pagody si ani nevšimli!“

„Vykládat, že rozvaliny nejsou upravené, to dokáže jen blbec!“

„A náhrobek že je nevhodný! Proč nevhodný? Copak člověk nemá právo postavit si na svém pozemku náhrobek? Chci se tam dokonce dát pochovat!“

„Nemluv o tom!“ řekl Pécuchet.

Pak probrali všechny pozvané.

„Ten doktor je pěkný komediant!“

„Všiml sis, jak se Marescot ušklíbal před portrétem?“

„A jaký je starosta hrubián! Když je člověk pozvaný k někomu na oběd, tak k čertu musí respektovat domácí zvláštnosti.“

„A paní Bordinová?“ ptal se Bouvard.

„Ech, to je pletichářka! Dej mi s ní pokoj.“

Znechuceni společností rozhodli se, že už se nebudou s nikým stýkat, že budou žít jen doma, jen sobě.

A trávili dny ve sklepě odstraňováním vinného kamene z lahví, přelakovali všechen nábytek a navoskovali pokoje; každý večer, když se dívali, jak dřevo v krbu plápolá, rozprávěli o nejlepším způsobu vytápění.

Aby ušetřili, zkoušeli udit si šunky sami a prát prádlo. Heřmanka jen krčila rameny, protože jí překáželi. Když nastala doba zavařování, dopálila se a oni se usadili v kolně.

Bývala tam prádelna; pod otýpkami chrástí objevili velký vyzděný kotlík, který se jim výborně hodil, neboť se jich zmocnila ctižádost dělat konzervy.

Čtrnáct baňatých lahví naplnili rajskými jablíčky a zeleným hráškem; zátky zatmelili nehašeným vápnem a sýrem, kraje ovinuli kroužky plátna a pak ponořili lahve do vařící vody. Vypařovala se; přilili studenou; rozdílem teploty láhve praskly. Jen tři to vydržely.

Pak si sehnali staré krabičky od sardinek, dali do nich telecí kotlety a ponořili je do vodní lázně. Vytáhli je kulaté jako míče; však splasknou, až se ochladí. Pokračovali v pokusu, do jiných krabiček dali vejce, čekanku, humry, rybu po námořnicku, ba dokonce i polévku, a pochvalovali si jako pan Appert, že „zachytili roční období“: takové objevy mají podle Pécucheta větší význam než činy dobyvatelů.

Recept paní Beudinové zdokonalili tím, že ocet okořenili pepřem; a jejich švestky v lihu byly jistě lepší! Naložili do lihu maliny a pelyněk a měli malinový likér a absint. Z medu a anděliky chtěli v sudě po bagnolském víně vyrábět malaga; a pustili se také do výroby šampaňského! Láhve chabliského zředěného moštem vybuchovaly samy. I nepochybovali už o zdaru.

Čím více prohlubovali své studium, tím pevněji byli přesvědčeni, že všechno potravinářské zboží je šizeno.

Přeli se s pekařem o barvu chleba. Znepřátelili si kupce tvrdíce, že falšuje čokoládu. Odjeli do Falasie, koupili si cicimek a přímo před lékárníkovými očima podrobili jeho přípravek zkoušce vodou. Nabyl vzhledu kůže od slaniny, to znamenalo, že je v něm želatina.

Po tomto úspěchu jejich pýcha nesmírně vzrostla. Od zkrachovaného vinopalníka si koupili náradí a brzy se stěhovaly do domu síta, bečky, trychtýře, sběračky, pytlíky na cezení a váhy, nepočítaje vinařský lis a destilační přístroj, k němuž musela být pec se zvláštním komínem.

Uměli už čistit cukr a různé způsoby pálení, velkou a jemnou perlu, bublinu, bublinku, sirup a karamel. Nemohli se však dočkat, až použijí destilační přístroj; a pustili se do jemných likérů, anýzovkou počínaje. Pevné částechy byly skoro vždy odplaveny tekutinou nebo přilehly ke dnu; jindy se zmýlili v dávkování. Kolem nich se leskly měděné kotlíky, křivule natahovaly své špičaté zobáky, po zdech visely pánve. Často jeden třídil na stole bylinky a druhý zatím pohupoval koulí v zavěšeném džberu; míchali lžicemi, ochutnávali směs.

Bouvard, celý zpocený, měl na sobě jen košili a kalhoty, krátkými šlemi vytažené až nad žaludek; ale vyplašený jako vrabec zapomínal na přepážku v přepalovací kolbici nebo příliš rozdmychal oheň.

Pécuchet si brumlal výpočty, stoje bez hnutí ve své dlouhé haleně podobné dětské zástěře s rukávy; a oba se považovali za lidi velmi vážné, zabývající se užitečnou prací.

Nakonec si vymyslili hustý likér, který zastíní všechny ostatní. Dají do něho koriandr jako do kmínky, višňovku jako do maraschina, yzop jako do chartreusky, pižmový květ jako do vespetra, calamus aromaticus jako do krambambuly a santalovým dřevem jej obarví na červeno. Ale pod jakým názvem jej dají do prodeje? Musí to být jméno, které se snadno pamatuje, a přece je zvláštní. Po dlouhém hledání se rozhodli, že se bude jmenovat „bouvarinka“.

Koncem podzimu se na třech konzervách objevily skvrny. Rajská jablíčka a hrášek zplesnivěly. To je jistě vinou uzávěru. A tak je otázka uzávěru dlouho trápila. Na zkoušení nových způsobů neměli peníze. Statek je vysával.

Několikrát se jim nabídli nájemci, Bouvard je nechtěl. Ale šafář obdělával půdu podle jeho rozkazů s tak úzkostlivou šetrností, že sklizně byly stále menší, všechno šlo od deseti k pěti; právě mluvili o svých nesnázích, když do laboratoře vešel tatík Gouy doprovázen svou ženou, která bázlivě zůstávala vzadu.

Díky všemožnému způsobu obdělávání se pozemky zlepšily a on by si statek zase najal. Uvedl obnos co nejnižší. I když se bude se ženou hodně namáhat, bude výnos nejistý; zkrátka chce-li vůbec ten statek, pak jen z lásky k tomu kraji a ze stesku po tak hodných pánech. Rozloučili se s ním chladně. Večer přišel zas.

Pécuchet Bouvardovi vyčinil; povolovali. Gouy žádal snížení nájemného; a když se proti tomu ozvali, začal spíš bečet než mluvit, bral Boha za svědka, vykládal, jak se nadřel, vynášel své zásluhy. Když ho vyzvali, aby sám řekl cenu, místo odpovědi sklonil hlavu. Tu jeho žena, která seděla u dveří s velkým košíkem na klíně, začala s týmiž nářky a kdákala pronikavě jako raněná slepice.

Konečně bylo nájemné smluveno na tři tisíce ročně, o třetinu méně než dříve.

Kmotr Gouy hned navrhl, že odkoupí nářadí, a dohadování začalo znovu.

Odhadování věcí trvalo čtrnáct dní. Bouvard už z toho byl úplně zmořený. Nechal všechno za cenu tak směšnou, že Gouy jen vyvalil oči, ale honem řekl „Platí“ a plácl mu do dlaně.

Potom majitelé, jak je zvykem, nabídli pohoštění a Pécuchet otevřel lahev svého malaga, ne tak z velkodušnosti, jako s nadějí, že mu je pochválí.

Ale sedlák řekl kysele:

„Je to jako lékořicový sirup.“

A jeho žena, aby „zahнала tu chuť“, řekla si o sklenici kořalky.

Je zaměstnávala vážnější věc! Všechny složky „bouvarinky“ byly konečně pohromadě.

Dali je do přepalovací mísy, přidali lihu, rozdělali oheň a čekali. Zneklidněný nezdarem s malaga, vzal Pécuchet ze skříně plechové krabičky, odtrhl víčko z jedné, potom z druhé, ze třetí. Vztekle jimi praštil a zavolal Bouvarda.

Bouvard zavřel kohoutek chladicí roury a utíkal ke konzervám. Zklamání bylo naprosté. Telecí řízky se podobaly vařeným podešvím. Místo humra tam byla blátivá tekutina. Ryby po námořnicku nebyly k poznání. Na polévce bujela plíseň a laboratoří se šířil nesnesitelný puch.

Najednou zazněl výbuch a destilační přístroj se rozletěl na tisíc kousků, které vyletly až ke stropu, rozbily hrnce, promáčkly sběračky, potloukly sklenice ; uhlí se rozsypalo, pec se pobořila a nazítří našla Heřmanka jednu kopist až na dvoře.

Síla páry roztrhla přístroj tím spíše, že přepalovací nádoba měla ucpanou záklopku.

Pécuchet se honem strčil za kád' a Bouvard se zhroutil na stoličku. Deset minut tak zůstali, neměli odvahu se pohnout, bledí hrůzou uprostřed střepin. Když zas nabyli řeči, kladli si otázku, co zavinilo tolik neštěstí, hlavně to poslední? Necháпали nic, jen to, že málem přišli o život. Pécuchet zakončil slovy:

„Snad je to tím, že neznáme chemii!“

Gustav Flaubert (1821–1880): *Bouvard a Pécuchet*. Román publikovaný v roce 1881 po autorově smrti jako nedokončené dílo. Z francouzského originálu *Bouvard et Pécuchet*, vydaného nakladatelstvím Éditions François Réunis, Paříž 1957, přeložila Věra Smetanová. Vydal Odeon, Praha 1974; úryvek v tomto vydání na s. 22–50.

